

M. G. H.

KORTTA OCH ENFALDIGA TANKAR

OM

UPFOSTRINGS-
VÄRKETS HINDER

VÅRT K. FÄDERNESLAND,

SAMT

NÅGRA MEDEL TIL DESS FÖRBÄTTRANDE,

FÖRRA DELEN,

MED PHILOSOPHISKA FACULTETENS BIFALL,

UNDER

HISTOR. OCH PHILOS. PRACT. PROFESSORENS,

HERR MAG. JOHAN

BILMARKS

INSEENDE,

*Uti et Academiskt Försök**Utgifven och försvarad*

AF

GUSTAF DAHLGREN,

Åbo-Bo,

I Åbo Academiens Öfre Låro-Sal,

På vanlig tid f. m. den 21 April 1773.

Å B O,

Tryckt hos JOHAN CHRISTOPH. FRENCKELL,

Handwritten signature or note at the bottom of the page.

KONGL. MAJ:TS
TRO-MAN OCH BISKOP ÖFVER ÅBO STIFT,
SAMT
KONGL. ACADEMIENS PRO-CANCELLER,
SÅ OCK
KONGL. SVENSKA VETENSKAPS ACADEMIENS
LEDAMOT,
DEN HÖGVÖRDIGSTE HERREN,

HERR DOCT. CARL
FREDRIC
MENNANDER,

Uppoffras detta ringa Academiska Snille-
Alster af DESS

Allerödmjukaste tjänare
GUSTAF DAHLGREN.

KONGL. MAJ:TS
TRO-TJENARE OCH LIEUTENANT,
VÄLBORNE HERREN,

HERR AXEL
LUDVIC
VON SCHROVE,
MIN HULDASTE SVÄRFADER.

Hvad jag saknat, genom Min Huldaste Faders dödeliga fränfalle, har den Milda Försynen behagat uppfylla i Min Huldaste Svärfader. Igenom EDER ynnest hafva mig blifvit tillkyndade större fördelar, än jag någonsin hinner aftjåna. Jag nyttjar med obeskrifveligit nöje det tilfälle, Min Huldaste Svärfaders frikostighet för mig velat bana, at uppenbarligen å dagalägga den oändeliga vörndnad, som hos mig är, och nåres af Min Huldaste Svärfaders ömma omvårdnad för mig och min välfärd. Ord tryta mig dock, at så fullkomligen beprisa Min Huldaste Svärfaders godhet, som jag gjerna önskade och ville. Hvarföre jag är nödkad, at endast stadna i en hjertinnerlig önskan, det tänkes den Store GUDEN göra Min Huldaste Svärfaders dagar många och fälla, samt bekröna dem med all andelig och lekamlig sällhet. Då upfylles min önskan, och jag göres förtäkrad, at en Huld Faders omvårdnad framdeles ej aflåter at vidare befrämja mitt väl, hvaraf jag ock hoppas, at med tiden få inbårga en hugnelig skjörd. Jag framhårdar med djup vörndnad

MIN HULDASTE SVÄRFADERS

Ödmjukaste tjänare och lydigste Svärson
GUSTAF DAHLGREN.

Carl Fredric Menander

HANDELS-MÄNNERNE I Sjö- och STAPEL-
STADEN ÅBO,

ADLE och HÖGAKTADE HERRAR,

HERR JACOB
BREMER,

och

HERR EMANUEL
TIHLMAN,

De många välgjörningar, som I, Mine
Herrar, bevist Min Salige Faders Hus,
icke allenast i Hans lifstid utan ock efter
Hans död, befalla mig, at i ödmjukhet til-
ågna EDER detta Academiska arbete. Min
gäfva är så ringa, at den omöjeligen kan
svara emot den synnerliga ynnest jag och
mina anhöriga fått ärfara. Låten EDER
dock intet misshaga denna gåfva, då hon
får vittna om den vördnad, hvarmed jag
aldrig uphörer at vara

MINE HERRARS

Ödmjukt Tjenare
GUST. DAHLGREN.

FÖRETAL.

På en tid, då man igenom den Högsta GUDens un-
derliga Förfyn har undslupit dels et ois tryckan-
de öndt dels hotande ännu svårare olyckor, då
kjarleken til Fäderneslandet alt mer och mer uplifvas,
och då man följakteligen i alla stånd tänker på Förbät-
tringar; torde den välmående Allmänheten ej omildt
uptaga, at jag vågar framgifva några tankar om Upfo-
strings värkets hinder och förbättrande i vårt kära Fä-
dernesland. Vår Store Konung har redan anfedt detta
ämne för så angelägit och viktigt, at Han därpå använt
så mycken möda och sorgfällighet, at et dylikt exempel
näpligen lærer finnas hvarken i den äldre eller nyare Hi-
storien. Han har äfven i Näder förklarad, at den dag,
då Han efter önskan och föresats kunde förbättra Upfostrings
värkets hos oss, skulle Han anse för en af de lyckligaste i
sin lifstid; ty at gifva Fäderneslandet nyttiga och dygdi-
ga Medborgare, är en större rikedom och varaktigare beder,
än vidsträckt Länder förkofrade genom lysande segrar, men
stänkta med Invånares blod. Hans Kongl. Maj:t har ock
uti et så viktigt ämne, hvarpå Samtidens lycksalighet
och framtidens glada hopp beror, åskat sina Underfåta-
res tankar, grundade på skjal och ärfarenhet. Därföre
vågar ock jag, at på långt håll följa Stora och Namn-
kunniga Män, samt utur samma kjällor som de, hämta under-
rättelser, hvilka efter min öfvertygelse kunna stadga och
befordra Upfostrings värkets i vårt land. Här fordras in-
ga fina underökningar, inga konstiga och klyftiga slut-
satser; det äro enfaldiga tankar, som jag skall framgif-
va, äfven så lätta at begripa, som at väckställa. Om ej

A

alt

Su. Man. Sch. Åbo.

alt vinner bifall, så har jag dock mycket vunnit, om något kan tjena til förbättring.

§. 1.

Vid Upfostrings värkets hinder och förbättrande bör man hafva afseende dels på Lärarena, dels på Disciplarne, dels på sättet och på Vetenskaperna, uti hvilka Ungdomen skall undervisas. Ingen ting tyckes vara så angelägit, som at få skickeliga Lärare. *Skickeliga* kallar jag dem, som äga grundelig Lärdom och någon årfarenhet, äro sedige och arbetsamme: Lärde, så at de af sine Förmän äro kände för deras mogna och pragmatiska insikter: Sedige, at en behagelig manlighet lyser i deras lefverne och upförande, de böra således hvarken vara pedanter eller Sprätthökar: Arbetsamme, at de dageligen och i rättan tid, med färdighet och utan något misnöje efterkomma sina skyldigheter. Upfostringen skjer dels hemma i Föräldrarnas hus, dels uti Pædagogier, Trivial- och Cathedral-Scholor samt Gymnasier, dels ock vid Academierne, om hvilka vi nu särskilt vilje handla.

§. 2.

Barnen äro gemenligen i sina Föräldrars skjöte och under deras enskildta omvårdnad intil des de hunnit til 4 å 5 års ålder. Under denna tid äro de Förnåmas och Rikares barn efter vanligheten mera våda underkastade både på Själens och kroppens vägnar, än de fattigas. De senares barn få måttadels det första året af sina friska och idoga Mōdrars bröst en sund mjölk, som både föder och stärker kroppen. Sedan bekomma de et tarfveligt uppehälle, hvarigenom kroppen får en emot den stadiga maten svarande stadighet, under hvilket alt adfecterne ej blifva retade at forma emot förnuftet. Såsom fattige Föräldrar, sysselsatte med et idkligt arbete til sitt och de sinas uppehälle, hafva mindre
tilfäl-

tilfälle at klema med sina barn, och at låta dem lefva i sielfsväld, så få också desse mindre oarter: sielfva torftigheten drifver Föräldrarna, at ifrån den tid, då barnen kunna gå och tala, vänja dem vid vissa skyldigheter, såsom at lyda och efterkomma hvad som befaller, at vara nögda med det de få, och så vidare. Skyldigheter och lyslor ökas med åren, och förfarenheten intyggar, at arbetsamme och alfvarsamme Föräldrar hafva merendels barn, som likna dem. Men de Förnåmas och Rikares barn hafva et svarare öde, fastän de dansa liksom på rosor, och lefva uti sielfva lyckans skjöte. De komma knapt til verlden, förän Modren gemenligen med sorgfällighet gifver dem alt hvad de intet behöfva, men nekar dem det, som endast bidrager til deras välfstånd. Modrens värdighet tillåter henne sållan, at sielf upamma sitt barn, hon skulle ju därigenom förlora mycket af sina nöjen och sin behagelighet. En amma företräder Modrens ställe, af hvilken barnet får ofta en obeqväm spis, en mjölk, som på mångfaldigt sätt är uprörd och grumlig, och med denna orena föda insuger det alla ammans naturliga oarter. Om barnet är något oroligt, får naturen ej råderum at på vanligt sätt häfva det onda: amman ja ofta det spåda barnet öfverlastas med Medicamenter, som väl kunna gifva någon lifa, men ofta sätta de både blodet och vätskorne uti någon ovanlig rörelse, som småningom skadar kroppens constitution. Vidare gör förnämheten, at barnet måste aktas för luft, för Solkjen, för all naturlig födande spis, det måste endast få klifs, sylsaker och biscuier, samt alt hvad vällustigt är i mat och dryck, hvarigenom magen aldeles bortskjammes, men kroppen ej nåres. Hvarföre sådana förnåma barn til en stor del mera likna vaxbilder, förvarade i glaskåp, än människor, och emellan dem och Bondebarn är nästan lika skillnad,
som

Handwritten signature or note at the bottom of the page.

fom imellan lik och hålsa. Men barnets sinne lider ej mindre: alla i huset til och med Far och Mor äro måst fysselsatte at göra sin cour hos den unga Herren eller Fröken: alt hvad barnets begär kan falla uppå, skall det straxt bekomma, at det ej må få anledning til förargelse: alt hvad det gör, skall såsom artigt berömmas, des oftast vanartiga vilja blifver nästan hela Familjens Lag. Des oarter, ja oftast de grofvaste insolencer, anses för artigheter och värkan af et qvickt snille, som i framtiden låfvar mycket. Barnen påminnas sållan om några skyldigheter, och om någon gång så skjer, är det mera i affikt, at för andra visa det man förstår en sund Moral, än at barnet skall besväras med sina plikters tilbörliga utöfning. Felar barnet, eller är det argt och egenfint, får oftast amman eller andre oskyldige uti barnets närvaro upbära därför både bannor, och kanske andre mera behållne gåfvor, efter de ej genom sin uppässning förekommit barnets misnöje. Detta onda vore drågeligt, om barnen uti et eller annat hus således bortkämades; men årfarenheten vitnar, at folk af medelmättiga vilkor efterapa så väl i kläder som i annat de förnämre, om hvilka de tro, at de hafva den bästa smaken, och de fattige vilja likna dem af medelmättigt stånd, så at corruption äfven i Upfostringen uti Föräldrarnas hus blifver större, än man kan föreställa sig.

§. 3.

Vi hafve genomgått det första Stadium af Barnens upfostran; nu tilstundar den för Föräldrarne bekymmerfulla tiden, då en Informator skall anskaffas i huset. Man skrifer här om til någon Professor, Adjunctus eller Docens vid nästa Academie, och det är ej aldeles ovant, at beställa sig en Informator för sina barn för det billigaste vilkor eller det bästa pris, som den kan erhållas, under förövändning, at som barnen äro ännu mycket unga,

unga, så behöfva de ej någon jämn och stadig undervisning och handledning. Men detta är en farlig fördom och et stort hinder uti Upfostringen. Ty just vid 5 å 6 års ålder börja barnen at tänka och göra reflexioner öfver sig och andra: de böra följakteligen då redan, ej med hugg och slag, utan med lämpeliga föreställningar hållas til sina fyflor, vänjas vid ordentlighet, och föras til dygdens både kjänedom och utöfning. At värkställa desse bägge stycken, därtill fordras en besjedelig och stadig Informator, som äger dels kundskap och någon årfarenhet uti det som angår menniskliga hjertats böjelser, jämte andre oumgångeliga insikter, dels vaktsamhet öfver de sig anförtrodde ungdoms plantor, dels ock tålmod, at hvarken studsa, mindre upgifvas vid förekommande svårigheter. Det fordras ju åtminstone en så skickelig Mästare at anlägga och skjöta en Trågård, som ännu är i sin början och hvaråft alla Trån åro späda, som at hålla den i stånd, sedan han hunnit til stadga. Samma ordsak gjäller äfven och kanske med långt mera skjäl om Upfostrings värdet, när barnens sinnen äro likasom et mjukt vax, däruti allehanda bilder både goda och onda kunna lätteligen intryckas. Men vi komma tillbaka til Informatoren, som skall anskaffas. Efter anmodan vinläggas sig Vederbörande vid Academien, at förskaffa den skickeligaste Informator, som vill påtaga sig detta besväret för 2 å 3 Disciplar emot årlig lön af 50 eller 60 plåtar årligen, ty ganska få conditioner gifvas nu hos oss med 100 plåtars lön. Men årfarenheten visar nogsam, huru svårt det är, at i detta mål göra et lyckligt val. De som någorlunda kunna hafva sin utkomst, utan at förestå någon Condition, och tillika hafva lust, at med allvar evertueras sig i bokliga konster, vilja ej upoffra sin bästa och dyrbaraste tid långt bort i Landsorterna, där de måste sakna

St. Maria Sch. 1788

fakna de nödvändigaste hjelpredor uti sina gjöromål, för at vinna en liten summa penningar, hvilken ej räcker till närvarande behof, än mindre gagnar i framtiden. Mogue och stadige Studerande äro nu för tiden nog få vid Academiene: omtanken om en tilkommande framtid tvingar mången tvärt emot sin naturliga böjelse at lämna våra Lärohus, ty förfarenheten har på en tid vist, at grundelig lärdom mera pryder än gagnar dem, som sig därom besittat. En sådan förändring vid våra Academies torde man få räkna ifrån 1756 års Tjenste-betänkande och den tid, då detta blef lämpadt til Präste-Ståndet. Ty när den grundfats blifvit införd och allmänt vedertagen, at hvar och en är skickelig intil dess han bevises vara oskickelig, hvilket bevis uti en fri Stat är nästan omöjeligit, så följer nödvändigt, at enda skillnaden i Personers förtjänster består uti åldren i ämbetet, som öker ärfarenheten, om man eljes vinlägger sig om, at under tjänstgörandet vinna den samma. Således måste man ofta nöja sig med, at at en ungdom skaffa en annan ungdom til handledare, och fastän man ville medgifva, at denne unge Informatorn äger öfver sin ålder insikter, och kan uti några år handleda sin Discipel i den bokliga kundskapen, finnes likväl sällan det tålmod hos den, hos hvilken både blod och adfecter äro i deras häftigaste gäsning, at han med kallfinnighet kan upptaga små förtretligheter, som kunna hända. Et barn, som är qvickt, är och gemenligen frågevist, men at så svara på skjälige frågor, at svaren äro begripeliga, och at lämpeligen kunna vända de löjeliga inkast, som en yr inbillning kan framsätta, til något godt, därtill fordras mera insikt och beskjedelighet, än af en ungdom kan väntas. Til detta hinder kommer ock, at Föräldrar af en öfverdrifven ömhet blanda sig uti Upfostringen, och föreskrifva Informatorn sådana

ne

ne metoder, som antingen intet, eller åtminstone med barnens fördel ej kunna värkställas. Om härtil kommer, at Föräldrarne i barnens och andras närvaro med förakt tala om hela Informations värdet, om de äro månne därom, at barnen hållre tidigt skola brillera i dageliga sällskaper, i dans och spel, än i goda seder, och om de hjertnjupit önska sina barn mera belesfvenhet än lärdom, då är spelet aldeles förlorat, och Informatorn må använda all möjlig flit, så händer dock gemenligen, at Disciplarne blifva vårdlöse, late, samt begifne på laster, på debaucher och på spel.

§. 4.

Utom de nu upräknade hinder och olägenheter, som åtfölja den privata Information, gifvas ännu andre ej mindre betydande. Först och främst är at märka, det blotta kundskapen om sina skyldigheter är ej tilräckelig, at tillskapa skickliga Ynglingar, här fordras utöfning, och denna kan uppå dygdens och lärdomens väg ej lättare århållas, än om Disciplarne fattas i en anständig tåflan. Men såsom denna är nog svag imellan två eller tre ynglingar, så är den privata Information äfven i den delen nog bristfällig. Vidare som barnen uti Föräldrarnas hus hafva gemenligen nog betjening, så kunna de svårligen vänjas vid at vara ordenteliga, at taga vakra på sina saker, och at sielfve hålla sig nätta och snygga. Hushålls omständigheter, främmande och andre afbryta ofta i Föräldrarnas hus en jämn Information, hvilka hinder i sig sielfva äro ofta så store, som de tyckes vara ringa. At hjelpa detta vidtages gemenligen et medel, som likväl ej är det bästa. Academiska Constitutionerne stadga med all billighet, at ingen Studerande får vid förlust af sina Academiska rättigheter, öfver två- eller tre års tid vara borta ifrån Academien, hvarföre Föräldrar, som fått en Studerande til Informator för sina barn,

St. Man. Sch. Adm.

barn, antingen måste skicka honom tillika med Sönerne efter den förflutna tiden til Academien, eller ock vara omtänkte, at i tid förskaffa sig en annan. Bägge omständigheterna medföra dryga olägenheter. At byta ofta om Informatorer, är både för Föräldrar och barn i flera hänseende besvärligt och skadeligt. At åter skicka sina Söner til Academien, kan ej skje utan kånbar omkostnad. Tryckta handlingar visa, at vid Upsala Academie stiga omkostningarne för 2 Disciplar och en Informator årligen gemenligen til 4500 Daler Kop:mynt, ja någre måste betala 6 å 9000 Daler om året. Men vid denna Academie kan en Informator med tvänne Disciplar säkert hållas för hälften mindre; dock äro de få som kunna gå i denna utläggning. Detta är ej underligt, när man besinnar huru knappa mångas löner äro emot den tiltagande dyrheten; hvarföre ock utom dem, som bo i Staden, ganska få Academiska conditioner nu gifvas. Jag undrar ej heller mycket häruppå, ty om man betraktar saken på alla sidor, så finner man at barnen af sitt vistande vid Academien hafva föga nytta, och at Föräldrarne göra en vis depence endast at på något längre dock oviss tid få behålla sina barns Informator. Men låtom oss tilse om och hvad unga barn kunna vinna vid sin Academiska lefnad. Det är oförnekligt, at Sönerne ej kunna lära något af Professorernas föreläsningar, hvilka äro inrättade til de mognare Studerandes undervisning. At bivista desse, är Informatorn skickad til Academien: större delen af föreläsningarne hållas om förmiddagarne. Informatorn är så om om sina Disciplar, at han afhörer allenast tvänne Professorer förr- och en efter-middagen. Således använder han til sin förmån 3 timmar af förmiddagen, ty til at klåda sig, at gå ock komma, behöfves en timma, resten af förmiddagen, som är en eller högst två timmar

mar användes til Disciplarnes tjänst. Om eftermiddagen förefalla flera distractioner på ymse sidor; med et ord: när en Informator kommer med sina Disciplar från landet til Academien, går åtminstone hälften af tiden för dessa förlorad. Det förnämsta som vinnes, är dels at någon Professor har tillfälle at reglera ungdomens Studier, dels at barnen få uppsikt öfver sitt lefverne, samt tillfälle, at under den tiden Informatorn är frånvarande, betjäna sig af exercitie Måstarne. Men minsta delen af Föräldrar kunna i thy fall göra några depencer, åtminstone gjorde de det ej ännu, om det ej vore för at på något anständigt sätt fyllselfätta sina barn. Således ser man, at ändamålet ej altid vinnes med den privata information.

§. 5.

I afseende på upfostringens uphjelpande hafva Pädagogier och Trivial-Scholor blifvit af Öfverheten inrättade, hvilka äro värdige sina Høge Instiktare; ty de lyfta uppå landets ungdoms undervisning i bokliga konster och handledning til dygden. Men om detta ändamål på alla ställen vinnes, det lämna vi til andras ompröfvande. Menniskjerne äro i allmänhet sådana, at de gemenligen genom belöningar dragas til flit och arbetsamhet. Vid Pädagogierne åter äro lönerne ganska knappa, så at en Låromästare måste använda all den tid, som han från Scholearbetet har öfrigt, på fyllor som äro vida skilda från dels gjöromål; hvarföre en skickelig Man anser sig äfven så litet hulpen vid sådana fyllor, som sysslan måste vanskjötas af en oskickelig. Härtill kommer, at hoppet om en bättre framtid gemenligen visar sig för sådana Pädagoger på så långt och oviss håll, at de näpligen i sin lefnad kunna komma til bättre utkomst. Desse göra följakteligen sin fylla antingen värdslöst eller med olust, och i bägge handelserna måste Disciplarne mer eller mindre komma til at kårta. Saken har ock nu på många ställen så långt kommit, at uti sådana Pädagogier sällan finnes andre, än

B

fattig-

Si man. Sch. Ader.

fattige Borgare-och Bonde-Barn, af hvilka en del äro nog grofva innan de komma i Scholan, och föga bättre när de komma därifrån. Låsa i bok, något räkna och skriva, jämte någon insikt i sin Christendom, är nästan det enda, som de härstädes lära, och detta upfostrings-sätt är desutom nog Mechaniskt.

§. 6.

Vid Trivial-och Cathedral-Scholorne äro Lärarena bättre lönte, hvarföre de ock med mera munterhet och flit kunna bestrida sina slyflor. För 50 år och mer tillbaka brukades allmänt, at skicka sina söner til de publique Scholorne, och Föräldrarne tänkte ej på någon annan utväg til sina söners undervisning. En Stor BENGTT OXENSTJERNA blef af Sin Herr Fader, som var General-Gouverneur i Finland, nog bittida fatt i Åbo Schola, hvaräst Han på Sitt 8 ålders år hölt en Latinsk Oration. På någre utrikes ställen äro Föräldrarne af Öfverheten befallte, at låta sina barn komma til Scholorne, och om de efterlåta det, så äro de därför ansvarige. Men hos oss har med öfverflödet dels klemhet för barnen, dels förakt för Scholorne tiltagit, så at vissa Scholor haft nästan flera Lärare än Discipular. Hela skulden til detta ödesmål bör ej skrivas endast på ömma Föräldrars räkning, utan Lärarena hafva ofta däruti den måsta del. Ty om desse illa skjöta sina slyflor, äro i publicquen ansedd för mindre skickelige eller ock altför strånga, så är vift, at Scholorne måste förfalla. Tvårt om när Lärarena äro icke allenast kände för Lårdom, utan ock för belevvenhet, som med ömhet umgås med sina Discipular, så at desse ej annat kunna än lika mycket vörda och ålska sina Informatorer, så läckas Ungdomen med sin stora nytta til Scholorne, hvaruppå vi hafve åtskilliga hederliga och fågnessamma bevis. Årfarenheten visar, at ifrån vissa Scholor komma ynglingar til Academierne, som efter sin ålder icke allenast åga goda insikter i Studier, kunna flera språk, utan desutom hafva sådane manieres, som de länge varit i stora verlden; då

då deremot ifrån andra Scholor komma sådane, hvilka ej uti något likna de förra. Detta torde mycket komma af Lärarena. Om antingen gamle Mån, eller sådane, som ej äro fallne til Scholärbetet, blifva vid desse slyflor befordrade, så blifver ungdomen illa handledd och skjött, hvarpå Scholorne förfalla.

§. 7.

Våra Gymnasier äro ganska nyttiga inrättningar. Här antagas gemligen de, hvilka förut uti Trivial-Scholorne hafva ålagt goda prof af flit, beskjedlighet och framsteg i bokliga konstler. Dessa ynglingar äro således beredde, at antaga en mognare undervisning; det kommer därpå an, at gifva dem, hvad de tyckas begjåra, och härtil fordras skickelige Lektorer, hvilka under sitt vistande vid Academierne ex professo hafva vinlagt sig om den vetenskapen, hvilken de skola föreställa, så at de icke allenast grundeligen förstå densamma, utan ock af egen årfarenhet veta den bästa Methode, at handla andra däruti. Men om någonsin händt, eller främdeles händer, at til Lektorer vid Gymnasierne befordras gamle Colleger, Conrectores, Rectores vid Trivial-Scholorne eller Consistorii Notarier, hvilka få i sin förmenta tour och efter sin ålder i tjensten de lediga Lektorater, så fruktar man, at Öfverhetens ändamål, som är ungdomens tilbörliga undervisning, ingalunda vinnes. Ja et sådant befodrings sätt gagnar föga Lectores, men måste mycket skada den Studerande ungdomen. Ty såsom de förre ofta få sådane Lektioner på sin andel, vid hvilka de äro nästan aldeles ovane, och därför måste trågt arbeta, om de, opåtalt allenast, skola gjöra sin slyfla, så undfa de väl bättre lön, än tillföre, men tillika större befvår, hvilket desutom förökes genom tiltagande ålder och Occonomiska bekymmer. Detta har den värkan, som årfarenheten nogsam intygat, at Discipularne fattat osmak och vanvårdat åfven de nyttigaste vetenskaper. För öfrigt har ock varit et stort hinder, at undervisningen vid Gymnasierne förnämligast gått därpå ut, at låra de så kallade lärda språken, nämligen Latin, Grefkiskan och Hebraiskan jämte något af Theologien, Logiquen, Universal-Historien och Euclidis Elementis Geometriæ; men af Philosophia Practica hafva de fallan låst annat, än några definitioner, hvilka vetenskaper likväl vid den ålder både kunde och borde af Ungdomen läras, så at de hade tydeligit begrep om sina skyldigheter.

§. 8.

Såsom Vetenskaperna vid Rikets Academier så böra föreställas, at de som redan uti dem hafva gjordt framsteg, kunna härstädes vinna mera mognad och stadga; så kan näpligen något större hinder läggas emot detta ändamål, än om befodrningar til lediga Professioner skje efter anciennitets principen. Ty den vid Academiska Låroåmbeten nödvändiga insikt och lårdom vinnes ej genom blotta åldren, utan härtil fordras en mängarig ouphörlig flit, och at man efter ålagde sakra prof är uti allmänhe-

Si man. Schol. 11

månheten ansedd för den, som är måst skickelig at lära den vetenskap; på hvilken man sin bästa tid har upoffrat. Våra författningar rörande Ecclesiastique-Ståndet hafva väl inom billighets gränstor inkränkt anciennitets principen, dock torde de förre i framledna tidevarf ej altid blifvit så noga efterlevade. Atminstone torde härutaf händt, at de Studerande på någon tid förr skildt sig ifrån Academierne, och engagerat sig vid något Collegium eller annat verk, än man fördomdags kom til desse Hög-Scholor. Den landsfördärfveliga Partie andan har oek förr detta mycket hindrat upfostrings och undervisnings värdet vid våra Academier. Sönerne hafva gemenligen uti sina Föräldrars eller andra anhörigas och vänners hus fått vissa Stats principer, dem de fördt med sig til Academierne, och som desse tänkefatt medförde förakt och ofta afky för dem, som de i Stats affärer trodde vara olikf sinnade, så minskades det förtroende, som naturligen bör vara emellan Lärare och Disciplar, och vetenskaper föraktades, blott för den fördom man fattat om selfva Läraren. Härtil kom, at både Lärdom, dygd och förtjänster ingen ting däremot gällde, at vara utmärkt i det härskande partiet; de förre voro ej annat än en kortlek utan triumph, måttadels föga betydande, ofta hinderlige uti ens lycka och upkomst. Ännu en annan olägenhet och et nytt hinder. Vår frihet hade blifvit förvandlad uti et nästan laglöst selfsväld, som uphåfde all nödvändig subordination. Ungdomen talte därför fallan, at blifva påmint om sitighet, och allerminst, at man efter förra tiders plägsed skulle utom de publique examina tidt och ofta försöka hvars och ens gjorda framsteg i de vetenskaper, som förhades. Ändteligen om vissa vetenskaper hafva vid våra Academier likasom förqvast andra lika nyttiga kundskaper, utan at de förre just mycket vunnit, men de senare anfenligen tappat, hvilken anmärkning nägre mogne Män hafva gjort, därom kunna vi ej dömma; ty härtil fordras mera ärfarenhet och en finare granckning, än af oss kan väntas.

THESIS. I.

Qui Studia humaniora condemnant, ne illi in ipsam humanitatem videntur injurii.

THES. II. Libertas Reipublicæ Litterariæ, nisi justis circumferibatur limitibus, tranquillitatem civium non turbare modo, sed etiam evertere potest.

THES. III. Generaliter adfirmari non potest, quemvis esse Fabrum suæ fortunæ.

THES. IV. Prasagium imminentis barbarici, quam subodorantur nonnulli, parum habet probabilitatis.

THES. V. Fallit admodum Cuperus, qui existimat, quod ea, quæ de Corvo canit Ovidius, respiciant Historiam & facta Patriarchæ Josephi.

THES. VI. Fallit etiam & fallitur Heumannus, qui ostendere conatur, quod in prima fabula Metamorphoseos Ovidianæ adumbretur Historia Reformationis Lutheri ad pacem usque Westphalicam. Pingitur quidem hæc opinio ingeniosis coloribus, sed nos in eadem nihil præter veritatem desideramus.